

Джерела та література:

1. Див. напр. Веселовский Б. Б. История земства. За сорок лет: В 4-х т. / Б. Б. Веселовский. – СПб., 1911.; Белоконовский И. П. Земское движение / И. П. Белоконовский – СПб., 1914. – 397 с.; Драгоманов М. Восемнадцать лет войны чиновников с земством / М. Драгоманов. – СПб., б/г. – 71 с.
2. Див. напр. Л. А. Жукова Земское самоуправление и бюрократия в России: Конфликты и сотрудничество. 1864–1917 гг.: [монография] / Л. А. Жукова – М.:Хронограф, 1998. – 180 с.; Ярцев А. А. Государственная власть и земские учреждения 1864–1890 гг.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. ист. Наук / А. А. Ярцев – Санкт–Петербург: СПбУ, 2003. – 47 с.
3. Абрамов В. Ф. Земский феномен: Политологический аспект / В. Ф. Абрамов, А. А. Ярцев, К. Мацузато. – Екатеринбург, 2001. – с.10.
4. Постановления, речи и записки первого Харьковского губернского земского собрания с 14 октября по 1 ноября 1865 г. / ХГЗС. – Харьков, 1865. – с.2.
5. Державний архів Харківської області. – Ф.304. Харківська губерньська земська управа. – д.24. – л.7.
6. Державний архів Харківської області. – Ф. 3. Канцелярія Харківського генерал–губернатора. – оп.227. – д.27. – л.1–3,5–10, 25.
7. Гордиенко Е. С. О положении сельского хозяйства и земства в Харьковской губернии / Е. С. Гордиенко – Х., 1885. – с.64.
8. Див. напр. Сборник правительственных распоряжений по делам до земских учреждений относящимся / Хозяйственный департамент Министерства внутренних дел. – СПб., 1864–1903.
9. Веселовский Б. История земства За сорок лет. В 4-х т. /Б.Б. Веселовский. – СПб., 1911. – т.3. – с.120.
10. Журналы очередного земского собрания Харьковского уезда 1872 г./ХГЗС – Х.: Университетская типография, 1873. – с.47–48.
11. Свод постановлений Харьковского губернского земства за годы 1865–1890./ сост. И. О.Фесенко. – Х.:тип. М. М. Гордона, 1890. – с.285
12. Шумилов М.М. Местное управление и центральная власть в России в 50-х – начале 80-х гг. XIX в./ М.М. Шумилов – М., 1991. – с.62
13. Правительственный вестник. – 1878. – № 186.
14. Журналы очередного земского собрания Харьковской губернии с 5-го по 17-е декабря 1878 г. / ХГЗС – Х.: тип. К. П. Счасни, 1879. – с. 122.
15. Див. напр. Русские Ведомости. – 1881. – №351, Земство. – 1882. – 30 января.
16. Журналы очередного губернского земского собрания Харьковской губернии с приложениями к ним с 4-го по 21-е декабря 1880 г. / ХГЗС – Х.:тип. Варшавчика, 1881. – с. 14.
17. Вестник Европы. Журнал истории–политики – литературы / М.М. Стасюлевич. – Спб.: тип. М.М. Стасюлевича, 1881. – кн.3. – С. 351

Гулянович І.М.**УДК 94(477.74–25)“1812/1855”****РОЗВИТОК ПЕРЕДМІСТЬ ІЗМАЙЛА У СЕРЕДИНІ ХІХ СТ.**

***Аннотация.** В статье рассмотрены особенности развития пригородов Измаила. Исследованы тенденции в заселении территории поселений, социально–экономическом развитии и землепользовании, формировании социальной сферы, этническом и конфессиональном составе населения в середине XIX в.*
Ключевые слова: пригород, староверы, Броска, Копаная Балка, Кугурлуй.

***Аномація.** В статті розглянуто особливості розвитку передмість Ізмаїлу. Досліджені тенденції в заселенні території поселень, соціально–економічному розвитку й землекористуванні, формування соціальної сфери, етнічному і конфесійному складі населення у середині ХІХ ст.*
Ключові слова: передмістя, старовіри, Броска, Копана Балка, Кугурлуй.

***Summary.** In the mid–nineteenth century Izmail consisted from three parts: the fortress, the central part and the suburbs. The article tell about of the suburbs of Izmail. Izmail’s suburbs were the settlements in the urban land. There were Baranovka, Goncharovka, Kapkaz, Kopanaya Balka, Broska, Kugurluy, Larzhanka, Safiyany, Matroska (Matrosskaya Sloboda), Staraya Nekrasovka and Novaya Nekrasovka. Inhabitants of these communities were engaged in agriculture, viticulture, animal husbandry, fishing. tendencies in the settlement area settlements, socio–economic development and land use, the formation of social, ethnic and religious composition of the population in the mid–nineteenth century. Among suburbs of Izmail of the most distinguished Staraya Nekrasovka and Novaya Nekrasovka. Inhabitants were Russian Old Believers (Nekrasovites) and differed from the Orthodox Ukrainians and Moldovans. After failing for the Russian Empire East war of 1853–1856 Izmail’s suburbs became part of the Principality of Moldavia.*

Key words: suburb, Old Believers, Kopanaya Balka, Broska, Kugurluy.

Міста, що розвивались у модерний час, були позбавлені середньовічного навантаження на міську інфраструктуру у вигляді мурів тощо. Передмістя в цих населених пунктах виконували роль постачальника робочої сили, ресурсів, місцем розташування промислових підприємств тощо.

В цьому контексті процес розвитку передмість Ізмаїлу у середині ХІХ ст. можна розглядати як важливу, малодосліджену на сьогоднішній день наукову проблему, що значно розширює грані наукового пізнання регіональної історії та особливостей розвитку міст Південно–західної України.

Метою статі є дослідження розвитку передмість Ізмаїлу у середині ХІХ ст. Завданням статті – розглянути розвиток поселень, їх формування та етно–конфесійний склад населення.

В історіографії проблема розвитку передмістя розглянута побіжно в енциклопедичних статтях [1] та узагальнюючих працях дореволюційного автора А. П. Константинова [2], радянських Є. І. Дружиніної [3] і В. М. Кабузана [4], українських дослідників О. А. Пригаріна [5] і А. І. Федорової [6].

На середину ХІХ ст. виділимо дві основні групи передмість: перша група розташовувалась біля середмістя і фортеці, друга – на міській землі.

Розглянемо розвиток двох груп передмість Ізмаїла в середині ХІХ ст. Відмітимо, що намісник Бессарабії в 1818 р., з перебільшенням, писав, що населення самозаселених хуторів тотожне з числом міських жителів [3, с. 106]. Відмітимо, що на цей час існувало 11 поселень, де мешкало 210 родин (3, 228 осіб), з яких 73% склали українці [7, арк. 1–9зв.].

Між середмістям і фортецею виникло декілька поселень (посадів). Як відмітив О. Серіков, Гончарівка розташовувалась біля фортеці і населяли її ремісники, Липованка – біля твердині уздовж Дунаю в напрямку середмістя, яку населяли старовіри, а на посаді Кавказ прожили селяни і роми [8, с.81]. Згодом поселення поглинула міська забудова. Також в 1850–х рр. урядовці переселили мешканців з фортеці до північної частини середмістя [9, арк. 4зв.].

На території передмістя Копана Балка, яке розташовувалося на південно–захід від середмістя, знаходились поклади глини, з якої робили цеглу і черепицю. Також працював в поселенні питейний будинок [10, арк. 333].

Одним з хуторів, що трансформувались у передмістя, була Баранівка, яке розташовувалось на схід від середмістя. На 1818 р. там мешкало 58 чоловіків [7, арк. 8зв.]. Жителі займалися сільським господарством та скотарством.

Крім довколишньої землі заселялась територія у 4–верстній зоні, яка була виділена у 1822 р. місту. Вже у вересні 1826 р. мешканці Кугурлуя, Броски, Саф'янів після попередження урядовців добровільно стали міщанами [11, арк. 17зв.–18зв.], що перетворило ці поселення у передмістя Тучкова (Ізмаїла).

Поселення Броска (Дворянська слобідка) розташовувалась однойменній лощині. Структурно воно складалося з трьох частин: Армянкі, Білої Магали, Голопузівки. Першими мешканцями були 8 поляків і 35 молдовани [1]. В 1818 р. в поселенні мешкало 359 осіб (українці – 58,5%, молдовани – 37,3%, інші – 3,2%) [4, с. 96]. Населення на 1827 р. зменшилось до 216 осіб, з яких 210 були українцями [12, с. 378]. там діяв вітряк, питейний будинок, 19 колодязів. На 1844 р. в поселенні проживало 632 мешканця [13, арк. 25зв.]. Релігійним центром з 1820 р. була церква св. Параскеви, що знаходилась на Білій Магалі. Житлові споруди на 1827 р. були представлені 45 плетеними будинками [12, с. 379].

В передмісті Кугурлуй, яке розташовувалось на 6 верст по берегах дунайських плавень західніше озера Броска. На 1827 р. там проживало 236 осіб, з яких 226 були українцями [12, с. 380]. На 1844 р. в поселенні було 67 житлових споруд та проживало 511 мешканців [13, арк. 25зв.]. Для потреб жителів працював питейний будинок [10, арк. 333]. В парафіяльному відношенні мешканці відносились до храму св. Параскеви в Бросці. Біля Кугурлуя розташовувалось два поселення Ларжанка і Матроска. Ларжанка виникла в результаті переселення в 1837–38 рр. жителів з села Ларга (Молдавське князівство). Лише на початку 1850–х рр. новоприбулі добились рівних прав з мешканцями Кугурлуй у користуванні угіддями [14, арк. 96зв.]. Матроска (Матроська Слобідка) з'явилась в 1837–43 рр. на місці казарм для матросів Дунайської гребельної флотилії [2, с. 156].

В передмісті Саф'яни, що розташовувалась біля однойменного озера. В 1827 р. на його території проживало 231 особа, з яких 219 були українцями [12, с. 379]. В 1844 р. в поселенні було 67 будинків та проживало 526 мешканців [13, арк. 25зв.]. Релігійним центром була цегляна Введенська церква, яку відновили в 1838 р. за кошти жителів.

Поряд з православним населенням на території міста, були засновані старовірські поселення (передмістя), мешканці яких отримали статус міщан. Це були Стара Некрасівка і Нова Некрасівка.

Передмістя Стара Некрасівка (Некрасівська Балка, Некрасівський хутір) була заснована в 1814 р. старовірами (некрасівцям). Вже на 1817 р. в поселенні мешкало 190 старовірів [5, с. 112]. На 1828 р. чисельність мешканців складала 199 осіб [12, с. 381]. На 1845 р. кількість жителів сягала 333 жителів [5, с.183]. Релігійним центром була плетена каплиця. Спорудження нової Покровської церкви розпочали в 1831 р. Біля Старої Некрасівки в 1812–29 рр. діяв монастир старовірів, який володів землею, дерев'яною церквою та господарськими спорудами [6, с. 118]. Мешканці займались садівництвом, хліборобством, тваринництвом. Закладом «відпочинку» слугував питейний будинок. Відмітимо, що жителі хотіли користуватися рибними ловлями, які були у відкупному утриманні. В 1844–1845 рр. між жителями та відкупщиком виник конфлікт. Влада в цій ситуації встала на бік підприємця [15, арк. 25].

На землі, що належала Старій Некрасівці, існувало декілька поселень самоселів: Великий Буджак, Малий Буджак та Куцівка, де мешкали українці, які займались виноградарством, садівництвом. В 1832 р. ізмаїльський градоначальник розпорядився ліквідувати їх та переселити мешканців, але це рішення не виконали. На березень 1835 р. там знаходилось 113 будинків [16, с. 88]. Впродовж 1830–40–х рр. мешканці платили жителям Старої Некрасівки «податок» з врожаю. Це все тривало до 1850 р., коли некрасівці зруйнували житлові споруди [14, арк. 29зв.]. Звернення постраждалих за допомогою до урядовців завершилась невдачею, вони стали на бік старовірів.

Іншим старовірським передмістям Ізмаїла була Нова Некрасівка, яку заснували в 1830 р. вихідці з–за Дунаю (с. Сарикьой, Стара Слава, Нова Слава, Журілівка, Кам'янка). Переселенці отримували земельні ділянки з розрахунку 40 десятин на родину. На 1835 р. кількість жителів сягала 315, вже в 1855 р. – 394 осіб [5, с.183, 185]. Церкву старовіри мали право перенести з селища Сарикьой, але через проблеми з

фінансування цього не відбулося. Натомість, з 1833 р. розпочалося будівництво кам'яної церкви, що завершилось в 1835 р. Мешканці активно займалися садівництвом, хліборобством, рибальством.

Довкола середмістя розвивались передмістя Ізмаїла. За своєю структурою вони мало відрізнялись від довколишніх сільських поселень. Подібною була ситуація у зайнятості, де більшість жителів займалися хліборобством. В етнічній структурі населення передмістя вирізнялись між собою: в Старій Некрасівці і Новій Некрасівці більшість населення складала росіяни–старовіри (некрасівці), в решті передмість домінували українці.

Джерела та література:

1. Броска // Одеса і одесити в III тисячолітті. Міста і села Одеської області. – К., 2008 – С. 108.
2. К. А. П. Русские в южной Бессарабии (К истории колонизации) / А. П. К. // Русский архив. – М., 1902. – Т. 5. – С. 150–161.
3. Дружинина Е. И. Южная Украина в 1800–1825 гг. / Е. И. Дружинина. – М.: АН СССР, 1970. – 384 с.
4. Кабузан В. М. Народонаселение Бессарабской области и левобережных районов Приднестровья (конец XVIII – первая половина XIX в.) / В. М. Кабузан. – Кишинев: Штиинца, 1974. – 160 с.
5. Пригарин А. А. Русские старообрядцы на Дунае: формирование этноконфессиональной общности в конце XVIII – первой половине XIX вв. / А. А. Пригарин. – Одесса–Измаил–М.: СМІЛ – Археодоксія, 2010. – 528 с.
6. Федорова А. І. Старообрядницькі общини Південної Бессарабії у XIX – першій половині XX ст.: Історико–конфесійний аспект: Дис... канд. іст. наук / А. І. Федорова. – Одеса: Б.в., 2004. – 238 с.
7. Комунальна установа «Ізмаїльський архів» (далі – КУ «ІА»). – Ф. 514. – Оп. 1. – Спр. 3. – 26 арк.
8. Сериков А. Крепость Измаил / А. Сериков. – Измаил: Смил, 2006. – 88 с.
9. Національний архів республіки Молдова. – Ф. 6. – Оп. 3. – Спр. 522. – 12 арк.
10. Державний архів Одеської області (далі – ДАОО). – Ф. 1. – Оп. 214 за 1833 р. – Спр. 2. – 349 арк.
11. ДАОО. – Ф. 1. – Оп. 214 за 1824 р. – Спр. 21. – 27 арк.
12. [Корнилович С. И.] Статистическое описание Бессарабии собственно так называемой, или Буджака, с приложением генерального плана его края, составленное при гражданской съемке Бессарабии / [С. И. Корнилович]. – Аккерман: Типография И. М. Гринштейна, 1899. – 524 с.
13. КУ «ІА». – Ф. 630. – Оп. 1. – Спр. 44. – 93 арк.
14. ДАОО. – Ф. 1. – Оп. 215 за 1850 р. – Спр. 32. – 109 арк.
15. ДАОО. – Ф. 1. – Оп. 215 за 1844 р. – Спр. 4. – 108 арк.
16. Лебеденко О. М. Українське Подунав'я: минуле та сучасне: Навчальний посібник / О. М. Лебеденко, А. К. Тичина. – Одеса: Астропринт, 2002. – 208 с.

Замуруйцев О.В.

УДК 94 (477.7)(=112.2) “18/19”

РОЗВИТОК СКОТАРСТВА В АГРАРНОМУ ГОСПОДАРСТВІ НІМЦІВ І МЕНОНІТІВ ТАВРІЙСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТ.

***Анотація.** У статті розглядаються питання розвитку скотарства в німців і менонітів південного регіону сучасної України, зокрема в Таврійській губернії, у другій половині XIX – на початку XX століття. Автор, спираючись на конкретні статистичні дані, робить спробу визначити основні риси та напрями, а також причини, що зумовили розвиток цієї галузі сільського господарства в німецькомовних колоністів Півдня України. Актуальність обраної тематики пов'язана з важливою роллю та економічним впливом німців і менонітів на загальний сільськогосподарський розвиток цих територій у пореформену добу.*

***Ключові слова:** тонкорунне вівчарство; селекція; робоча худоба; молочна худоба; свинарство; кормова база.*

***Аннотация.** В статье рассматриваются вопросы развития скотоводства у немцев и меннонитов южного региона современной Украины во второй половине XIX – в начале XX века (на примере Таврической губернии). Автор, опираясь на конкретные статистические данные, делает попытку определить основные черты и направления, а также причины, обусловившие высокое развитие этой отрасли сельского хозяйства у немецкоязычных колонистов Юга Украины. Актуальность выбранной тематики связана с важной ролью и экономическим влиянием немцев и меннонитов на общее сельскохозяйственное развитие этих территорий в послереформенный период.*

***Ключевые слова:** тонкорунное овцеводство; селекция; рабочий скот; молочный скот; свиноводство; кормовая база.*

***Summary.** Using Tavria Province of that time, the issues of the development of cattle breeding among the Germans and the Mennonites of the southern region of modern Ukraine in the second half of the 19th – at the beginning of the 20th centuries are being reviewed in the article. Basing himself on some concrete statistic data, the author makes an attempt to fix principal features and tendencies as well as reasons which caused the development of this agriculture branch among the German – speaking settlers of Southern Ukraine. The given examples prove the fact that cattle breeding was gradually losing its role in comparison with agriculture at the time. However, according to many important indices, cattle breeding was keeping its leading role, immediately having an influence on the development of this agriculture branch in the region. In accordance with the analysis of archival documents, a conclusion has been made that the role of cattle breeding was henceforth coming, first*